

☼ **שם המחקר :** טרילוגיה של תופעת המנהיגות באוכלוסייה בעלת מוגבלות שכלית:

כישורים, סגנון מנהיגותי ויחסי הגומלין בין מנהיגים למונהגים.

☼ **שנה :** 2014

☼ **מס' קטלוגי :** 581

☼ **שם החוקר :** שושנה ניסים

☼ **שם המנחה :** פרופ' חפציבה ליפשיץ ד"ר יוסף קליין

☼ **רשות המחקר :** אוניברסיטת בר-אילן

עבודת גמר המוגשת כמילוי חלק מהדרישות לקבלת התואר "דוקטור לפילוסופיה"

בבית הספר לחינוך אוניברסיטת בר-אילן

מגבלות המחקר והמלצות למחקר המשך

גודל המדגם – במחקר הנוכחי השתתפו 27 מנהיגים לעומת 90 מונהגים, כאשר לכל מנהיג הוצמדה קבוצת המונהגים הקשורים לאותו מנהיג. המספר המועט יחסית של מנהיגים נובע מהנקודות הבאות: למרות שתופעת המנהיגות בקרב בעלי מוגבלות שכלית קיימת, עדיין לא ניתן למצוא לכך ביטוי בכל המסגרות של בעלי מוגבלות שכלית. זאת, בשל העדר מודעות מצד מנהלי המסגרות לצורך בקיום מנהיגות ובעידוד להצמחת מנהיגים. יש לציין שהמחקר הנוכחי מתמקד בבעלי מוגבלות שכלית ברמת מוגבלות בינונית וקלה ($I.Q = 40-70$) בנוסף, לעיתים היה קושי בהשגת אישורי הורים או אפוטרופוסים לחניכים מסוימים.

תכונות המנהיגים – במחקר הנוכחי התמקדנו בשתי יכולות מתוך הקלסטר הקוגניטיבי: יכולת תקשורת ויכולת קבלת החלטות. בתחום האישיות-רגשי התמקדנו בשלושה מדדים: סגנונות התקשורת, דימוי עצמי ומסוגלות עצמית. בתחום החברתי ביכולת עיבוד מידע חברתי. כלומר, מכל תחום בחרנו כישורים או תכונות שנראו לנו כרלוונטיים במיוחד לאוכלוסיות בעלות מוגבלות שכלית. אולם יתכן שאם היינו בוחרים כשרים ותכונות נוספות היינו מוצאים הבדלים גם בתחומים אלה.

בדיקת יחסי הגומלין בין מנהיגים למונהגים – בספרות המקצועית בדיקת יחסי הגומלין בין

מונהגים למונהגים נבדקה בדרך כלל באמצעות שאלוני שביעות רצון למיניהם (Eberly & Fong,

1995; Graen & Uhl-Bien, 1997; Gerstner & Day, 2013). כוונתנו במחקר הנוכחי היתה לבדוק את שביעות הרצון של המונהגים מהמנהיגים באותה דרך. ואף הוכנו שאלונים בנושא. אולם, סעיף זה לא אושר על ידי המדענים הראשיים הן במשרד החינוך והן במשרד הרווחה. זאת בטענה שבדיקת חוות דעת של אנשים מקבוצת השווים האחד כלפי השני אינה אתית. מסיבה זו נאלצנו לבחון את יחסי הגומלין בין שתי הקבוצות במתודה שונה. במקרה זה באמצעות סימולציות של מצבי מנהיגות.

סגנונות מנהיגות – במחקר הנוכחי התמקדנו בבדיקת קיומם של שני סגנונות מנהיגות בלבד: חברתי-שיתופי וסמכותי-משימתי. בשל אופייה של האוכלוסיה ובשל אופי המשימות שנבדקו בסימולציות, לא יכולנו לבדוק הימצאותם של סגנונות מנהיגות אחרים כגון מנהיגות מעצבת ומנהיגות מתגמלת.

בדיקת הסימולציות המנהיגותיות – על מנת לבדוק את צורת האינטראקציה ואת יחסי הגומלין בין מנהיגים למונהגים היה רצוי לבדוק זאת בזמן אמת. אולם, מסיבות מובנות לא ניתן היה לבצע זאת. במסגרות לא היה תיעוד של מצבי מנהיגות או של יחסי גומלין בין מנהיגים למונהגים. לכן נאלצנו ליזום סיטואציות מלאכותיות ולכן קשה היה לבדוק את יחסי הגומלין בסיטואציות שונות על פי גישת המצב (Situational approach). עם זאת כפי שמתואר בפרק התוצאות, ניתן היה לעמוד על יחסי הגומלין בין שתי הקבוצות גם באמצעות הסיטואציות המלאכותיות.

המלצות מחקריות

הרחבת המדגם – במחקרים עתידיים מומלץ להגדיל את מספר המנהיגים על מנת לתת תוקף לממצאים שנמצאו במחקר הנוכחי.

הרחבת התכונות והכישורים מכל קלסטר – במחקרים עתידיים כדאי להתייחס גם לכישורים נוספים בתחום הקוגניטיבי והחברתי. על מנת לבדוק האם הייחודיות של המנהיגים מתבטאת רק בכושר לשוני, ביכולת קבלת החלטות וביכולות חברתיות או גם בכישורים נוספים

כגון יכולת תכנון ויכולת פתרון בעיות, בתחום הקוגניטיבי ובתחום החברתי יכולת ניהול קונפליקטים, אמפטיה ומודעות לאחרים. במחקרנו לא נמצא הבדל בתכונות אישיותיות-רגשיות בין מנהיגים למונהגים. במחקר הנוכחי השתמשנו בשלושה מדדים: סגנונות התקשרות, דימוי עצמי ומסוגלות עצמית. במחקרים עתידיים מומלץ לבדוק כישורים נוספים כמו אינטליגנציה רגשית וכן מדדים של ההון הפסיכולוגי החיובי: מידת האופטימיות תקווה, וחוסן. על מנת לבדוק האם הייחודיות של המנהיגים על פני המונהגים מתבטאת במדדים אלה.

בדיקת יחסי מנהיגים-מונהגים – במחקרים עתידיים מומלץ למצוא דרך כדי לבדוק מידת שביעות רצון של מונהגים וכן לבדוק שתיים-שלוש סיטואציות מנהיגותיות בזמן אמת.

סיטואציות מנהיגותיות – במחקרים עתידיים מומלץ למצוא דרכים כדי לתעד את תפקיד המנהיגים ואת יחסי הגומלין בינם לבין המונהגים בסיטואציות אמיתיות. תיעוד זה יאפשר להרחיב את המידע אודות סגנונות המנהיגים ותפקודם בסיטואציות שונות בהתאם לגישת המצב.

מנהיגות בקרב יחידים בעלי רמות נמוכות של מוגבלות שכלית – אמנם במחקר זה לא בדקנו מנהיגות בקרב אוכלוסיה בעלת רמות נמוכות יותר של מוגבלות שכלית (ראה הסבר ברקע התיאורטי), אך מדווחים בשדה נראה כי קיימת מנהיגות גם באוכלוסיה זו. לכן ראוי לבדוק קיום מנהיגות גם בקרב יחידים בעלי רמות נמוכות יותר של מוגבלות שכלית באמצעות כלי מחקר מותאמים. כמו כן ראוי לטפח מנהיגות באוכלוסיה זו.

- לפריט המלא
- למאגר המחקרים של קרן שלם
- למאגר כלי המחקר של קרן שלם